

Hoofdstuk 5

De vijf fasen van het schrijfproces

Een geoefend schrijver lijkt zijn teksten zo uit zijn mouw te schudden. Of dat ook zo is, weten lezers lang niet altijd. Wie weet hoeveel moeite en tijd de schrijver nodig had om tot een begrijpelijke en boeiende tekst te komen? Voor de meeste leerlingen geldt in elk geval dat ze zich als lerende schrijver geen achteloze houding kunnen permitteren. Zij hebben duidelijke richtlijnen en voldoende tijd nodig om tot een kwalitatief goede tekst te komen.

In dit hoofdstuk kijken we hoe een schrijfproduct tot stand komt. We zullen zien dat de schrijver van een tekst vijf verschillende fasen doorloopt: hij verzamelt ideeën, kiest een onderwerp, gaat schrijven, reviseert zijn tekst en maakt deze openbaar. Het bewust doorlopen van deze verschillende fasen maakt het uiteindelijke schrijfproduct steeds beter en completer. De vijf fasen zijn vervat in een didactisch model, dat we in dit hoofdstuk op hoofdlijnen toelichten. In de hoofdstukken 6 tot en met 10 gaan we nader in op alle vijf de fasen. Per hoofdstuk wordt steeds één fase besproken.

5.1 Het vijffasenmodel in een notendop

In publicaties over schrijven worden verschillende modellen genoemd om de fasen van het schrijfproces te beschrijven. De drie hoofdprocessen van schrijven zijn in dergelijke modellen altijd terug te vinden. Het gaat om: plannen, schrijven en reviseren (Hayes & Flower, zoals geciteerd in Rijlaarsdam, 2007. Zie ook paragraaf 1.2.1). In deze publicatie richten we ons op het onderwijzen van het procesgericht schrijven. Voordat de didactiek van het procesgericht schrijven kan worden beschreven, is het nodig de verschillende fasen van het schrijfproces te (ver)kennen. We doen dit aan de hand van een fasenmodel: een didactisch model dat leraren helpt bij het gestructureerd doorlopen van de fasen in het schrijfproces. In dit boek presenteren we een vijffasenmodel voor schrijfonderwijs, waarin de genoemde drie hoofdprocessen een plaats hebben gekregen en zijn aangevuld en ingevuld volgens stappen die plaats bieden aan de nodige didactiek (Kouwenberg & Hoogeveen, 2007). Dit vijffasenmodel ziet er als volgt uit:

Fase 1: oriëntatie op de schrijfopdracht (oriëntatiefase).

Fase 2: de schrijfopdracht (opdrachtfase).

Fase 3: het schrijven (schrijffase).

Fase 4: het bespreken en herschrijven (revisiefase).

Fase 5: het verzorgen en publiceren (publicatiefase).

Het model zorgt ervoor dat er gestructureerd en structureel gewerkt wordt aan het ontwikkelen van de schrijfvaardigheid. Hierdoor krijgen de leerlingen meer grip op het schrijfproces. Dit verhoogt het schrijfplezier van de leerlingen en verbetert de kwaliteit van de schrijflessen en van de tekstproducten (Graham & Perin, 2007).

5.2 Doel van een indeling in fasen

De vijf fasen geven de stappen aan die gezet worden in het schrijfproces. Deze geven leerlingen houvast bij en tijdens het schrijven. Het model helpt leraren om grip te krijgen op het onderwijzen van het schrijfproces. De fasen maken inzichtelijk

wat de leraar in elke fase kan bijdragen. Hoewel ervaren schrijvers de fasen uit het model misschien automatisch doorlopen, geldt dat zeker niet voor beginnende schrijvers. Leraren hebben de taak de verschillende fasen te benoemen en de verschillende aspecten die bij iedere fase horen uit te leggen, voor te doen en te begeleiden. Hoe kom ik aan een onderwerp om over te schrijven? Hoe verwoord ik een bepaalde gedachte? Hoe bouw ik een verslag op? Hoe verleid ik de lezer om door te lezen? Hoe schrijf ik dit woord? De leraar begeleidt de leerling bij de aanpak van een bepaald aspect binnen het schrijfproces.

tip **Tip: maak leerlingen bewust van de fasen van het schrijfproces**

Benoem de vijf fasen op een miniposter en zet een gekleurde wasknijper vast bij die schrijffase waarin de leerlingen zich bevinden.

<i>Fase 1: Oriënteren</i>
<i>Fase 2: Schrijfopdracht</i>
<i>Fase 3: Schrijven</i>
<i>Fase 4: Bespreken en herschrijven</i>
<i>Fase 5: Verzorgen en publiceren</i>

Hoewel het model een logische opbouw kent, zullen de schrijffasen niet altijd in de beschreven volgorde doorlopen worden. Ze kunnen elkaar namelijk voortdurend afwisselen (Inspectie van het Onderwijs, 2011). De ene schrijver doorloopt de fasen stap voor stap, de ander doorkruist ze op een andere manier en kan - bewust of onbewust - weer in een vorige fase belanden. Dit is ook in het onderwijs het geval. Een voorbeeld: een leerling heeft in de oriëntatiefase samen met een medeleerling een woordweb gemaakt en wil daar tijdens de schrijffase nog iets aan toevoegen. Het is belangrijk dat zowel de leraar als de leerling zich ervan bewust is dat de schrijver zich flexibel door de fasen mag bewegen. Het is dus niet nodig om rigide aan deze vijf fasen of hun volgorde vast te houden. Om structuur te bieden aan het schrijfonderwijs, is het echter aan te bevelen wel gebruik te maken van de vijf fasen.

5.2.1 Meerdere schrijfmomenten inbouwen

Teksten worden zelden in een keer helemaal voltooid tot een goed eindproduct. Door te werken met het vijfphasenmodel leren leerlingen te schaven aan verschillende versies en hun teksten te herschrijven en verbeteren. In de onderbouw van het basisonderwijs is een schrijfproduct misschien in één les klaar, maar bij oudere leerlingen vereist een schrijftaak meestal meerdere schrijfmomenten. Leraren moeten hun leerlingen deze tijd gunnen en hiermee rekening houden bij het maken van het rooster. Het is aan te bevelen de verschillende schrijfmomenten die bij een taak behoren dicht op elkaar te plannen. Dit verhoogt de betrokkenheid en de motivatie van zowel de leerlingen als de leraar.

Een les die is opgezet volgens het vijfphasenmodel vraagt over het algemeen dus om meerdere schrijfmomenten. De leraar bepaalt zelf om hoeveel schrijfmomenten het gaat. Voor het doorlopen van het vijfphasenmodel adviseren wij in ieder geval twee schrijfmomenten te plannen. Beide momenten kunnen in het primair onderwijs in dezelfde week of in twee opeenvolgende weken worden gepland. In het voortgezet onderwijs hangt het af van het lesrooster wanneer de schrijfmomenten plaatsvinden.

Als de leraar of een schoolteam ervoor kiest een periode intensief bezig te zijn met schrijfonderwijs, bijvoorbeeld bij een projectweek of als er een periode thematisch wordt gewerkt, dan zal daarna een periode volgen waarin minder of geen expliciet schrijfonderwijs wordt gegeven.

Het uittrekken van tijd voor schrijven komt de kwaliteit van het schrijven ten goede (Graham & Perin, 2007).

Tijdens het schrijfproces schat de leraar in of en wanneer zijn leerlingen behoefte hebben aan meer tijd. Het kan zijn dat de leerlingen meer tijd nodig hebben binnen de huidige les of het kan wenselijk zijn een extra schrijfmoment te plannen.

5.3 Model koppelen aan methode

Ook leraren die gewend zijn te werken met een lesmethode voor schrijfonderwijs kunnen het vijfphasenmodel gebruiken. Dit vraagt wel de nodige aanpassingen van de methodeles. Allereerst dient de leraar te bekijken wat het doel is van de methodeles. Dit doel wordt niet altijd kernachtig door de methode beschreven. Ook is het veelal meerledig of moeilijk haalbaar in de lestijd die ervoor wordt uitgetrokken. In dat geval bepaalt de leraar zelf het doel. Vervolgens bekijkt hij welke onderdelen van de methodeles bijdragen aan dit lesdoel en/of talige

kansen bieden binnen een van de vijf fasen. Lesonderdelen die hier niet toe bijdragen, kunnen eventueel vervallen of ze worden vervangen door onderdelen die de leraar zelf toevoegt. Daarna plaatst hij alle onderdelen in de juiste fase, bekijkt wat er ontbreekt en vult aan.

tip Tips om de kwaliteit van de schrijfles uit de methode te verhogen

- 1** *U kijkt: kan met deze opdracht daadwerkelijk het beschreven lesdoel behaald worden? Als dit niet het geval is, is het geen goede opdracht bij dit lesdoel of geen goed lesdoel bij deze opdracht.*
- 2** *U kiest: welke onderdelen dragen bij aan het lesdoel? Welke onderdelen van de opdracht bieden talige kansen?*
- 3** *U stuurt: u maakt door sturing de schrijfoopdracht doelgerichter.*
- 4** *U faseert: u brengt fasering aan binnen de schrijftaak.*
- 5** *U neemt tijd: u reserveert meerdere schrijfmomenten voor de uitwerking van de schrijftaak.*

5.4 Samenvatting

Scholen die werken met het vijfphasenmodel, verbeteren de kwaliteit van hun schrijfonderwijs.

In de oriëntatiefase verzamelt de schrijver ideeën. Vervolgens krijgt hij een opdracht. In de schrijffase maakt hij de eerste versie van zijn tekst, die hij in de revisiefase herziet. Tot slot maakt hij zijn tekst openbaar. Het bewust doorlopen van deze verschillende fasen maakt het uiteindelijke schrijfproduct steeds beter en completer.

Leraren die werken met een lesmethode voor schrijfonderwijs kunnen het vijfphasenmodel ook gebruiken. Dit vraagt wel om aanpassingen van de methodeles.